

Grochowska

Dzielnice: Praga Południe

Osiedla: Gocławek Grochów Kamionek

Atrybuty: Nazwy własne Nazwy geograficzne Nazwy miejscowości w granicach Warszawy

Rok utworzenia nazwy: 1823

Opis

Grochów - niegdyś wieś w powiecie warszawskim (gmina Wawer, parafia Praga), wspominana już w 1347 roku, kiedy to należała do tzw. dóbr skaryszewskich, pod nazwą "Grochowo" wymieniona w 1570 roku. Znacznie zniszczona podczas potopu szwedzkiego została uporządkowana dopiero za czasów stanisławowskich, kiedy to król 14 V 1780 roku formalnie wszedł w posiadanie dóbr (czternaście lat wcześniej zawarł umowę z kapitułą płocką o zamianę na inne dobra jej przylegające) i odstąpił je swojemu bratankowi, księciu Stanisławowi Poniatowskiemu, który pełnił wówczas funkcję podskarbiego wielkiego litewskiego. Ten podzielił wieś na osiem części, nadając różnym osobom.

Najdalej wysuniętą na wschód, oznaczoną jako **I** (okolice dzisiejszej pętli tramwajowej na Gocławku oraz Parku im. J. Szypowskiego "Leśnika" d. 13 IX 1944) , otrzymał 30 XII 1784 roku kasztelan chełmiński Jan Dziewanowski, po trzydziestu pięciu latach teren ten przejął hrabia Bruno Kiciński a po nim Karol Osterloff (1799-1866), po którym pozostał słynny dworek. On też pobudował tam browar, gorzelnię, destylarnię i fabrykę wina szampańskiego. Po jego śmierci cały obszar został podzielony jeszcze na trzy kolonie - dwie (wraz ze znajdującymi się tu zakładami) przejęli Simon i Stecki, zaś ta mieszkalna znalazła się w posiadaniu niejakiego Chmielewskiego.

Część **II** 6 I 1790 roku została nadana administratorowi dóbr książęcych Janowi Millerowi. Około 1880 roku jej właścicielem był Władysław Herman.

Część **III** 12 I 1785 roku otrzymał kustosz inflancki ksiądz Wichert. Później znalazła się w dobrach Władysława Hermana. W pobudowanym tu pałacyku mieszkał wraz z rodziną Mathias Bersohn (1824-1908) - historyk sztuki i kultury pochodzenia żydowskiego. Po jego śmierci dworek przejął Karol Myśliński.

Część **IV** 20 IX 1784 roku nadana została kapitanowi korpusu pontonierów nazwiskiem Bogucki, jednak już w 1800 roku jako jej właściciel podpisywał się niejaki Bertholdi.

Część **V** - zwane "Zapowiednią" obrzeża dóbr Kawęczyn - 7 I 1784 roku otrzymał obywatel miasta Pragi Franciszek Samsonowicz. Około 1840 roku nabył je Jan Emanuel Brühl (1804-1863) - urzędnik państwowy i właściciel ziemski żydowskiego pochodzenia, który posiadał już znaczną część ówczesnej wsi Targówek.

Część **VI** otrzymał 23 IV 1784 roku kasztelan brzesko-kujawski Piotr Sumiński. Przed 1840 roku nabył ją wspomniany już Jan Emanuel Brühl i zaraz podzielili na niewielkie działki, dzierżawiąc je dwudziesto - i czterdziestoletnimi umowami znanym przemysłowcom. Po jego śmierci dobra te

przejęli synowie - Robert Ignacy (1841-1888) i Emil Ludwik (1842-1904), obaj obywatele Warszawy - kontynuując rodzinną tradycję i dalej rozwijając produkcję przemysłową. Najwcześniej pojawiły się więc tu mydlarnie Jana Hocha, Stencła i Maetzego słynące ze znakomitych świec, później tkalnie i przędzalnie, słynna garbarnia braci Jeromimów a w 1880 fabryka zapalek Teofila Bienkowskiego.

Część **VII** - zwaną Witolinem - otrzymał 1 VII 1789 roku Feliks Szamborski, później właścicielem jej stał się niejaki Łempicki.

Część **VII** również 1 VII 1789 roku znalazła się w rękach zapewne jego brata Grzegorza Szamborskiego. Był to wówczas las ciągnący się od terenów za lokomotywnią na Olszynie Grochowskiej (miejsce bitwy stoczonej 25 II 1831 roku) aż do dzisiejszego ronda Wiatraczna i trójkąta ulic Grochowska - Międzyborska - al. J. Waszyngtona, gdzie przy ul. Dobrowoja zachowały się pojedyncze drzewa-relikty.

Po III rozbiórce Polski wszystkie te tereny nadal były traktowane jako własność kapituły plockiej i dopiero na mocy carskiego dekretu z 24 VI 1870 roku pozwolono prawowitym właścicielom na spłatę czynszów wieczystych i zamienić prawa czynszowe na własność wieczystą. W tym samym roku Jan Zawisza odkrył tu w pobliżu Wisły i nasypu Kolei Terespolskiej cmentarzisko prehistoryczne z epoki brązu. W 1916 roku tereny te zostały scalone i włączone w granice administracyjne Warszawy.

Na przełomie XIX w. krótko nosiła nazwę Trakt Brzeski a potem Trakt Moskiewski. Oryginalna nazwa została przywrócona w 1919 roku. Do 1960.05.05 taką nazwę nosiła dzisiejsza ul. Kuglarska.

Ciekawostki

Powstała jako główna droga wsi Grochów, potem stanowiła początkowy odcinek szosy Brzeskiej. Początkowo była to zwykła polna droga, jednak w 1823 był to już wybrukowany kawałek Traktu Brzeskiego, wzdłuż którego stały drewniane chałupy, karczmy i dworki. W 1831 rozegrały się tu bitwy o Olszynkę Grochowską i przemarsze rozmaitych wojsk. Istniały tu wtedy karczmy, dworki, cmentarz żydowski. Ok. 1900 ulicą puszczonej tory kolejki wąskotorowej do Karczewa, skasowanej w 1953. W okresie międzywojennym puszczonej ulicą tramwaje do ronda Wiatraczna, od 1924 dopiero na Gocławek. Jeździły tu linie 23 i 24. Dopiero przed II wojną uruchomiono autobus K. W 1934 roku zamieniona została numeracja ulicy - dawniej zaczynała się przy ul. Lubelskiej ówczesny nr 1 otrzymał nr 354. Równoległe z tą zmianą nastąpił gruntowny remont ulicy, która została wyłożona nowym, granitowym brukiem. W latach '50 XX w. powstały nowe osiedla bloków. W 1960 ulicę poszerzono (zalewając przy okazji bruk asfaltem) i przeniesiono tory.

Stan obecny:

Nr 21: przed wojną mieszkał tu **Aleksander Hammer**, właściciel sieci cenionych sklepów w najbardziej atrakcyjnych punktach miasta (ul. Bagatela 14, ul. Francuska 27, ul. Marszałkowska 151, ul. Mickiewicza 27, ul. Grochowska 129 oraz ul. Zajęczka 2).

Nr 56: **Wieżowiec**. Ośmiopiętrowy, wzniesiony w 2004 roku przez "Wersal Polski".

Orient Express. Restauracja i kawiarnia.

Nr 64: **Dwór Osterloffów (Dworek Grochowski)**. Powstał rzekomo w 1784 dla prymasa Michała

Poniatowskiego, choć jego styl wskazuje raczej na to, że powstał ok. 1836 dla przemysłowca Karola Osterloffa na fundamentach dworku prymasa Poniatowskiego. Osterloff otworzył tu browar, gorzelnię i wytwórnię szampana. Podobno budynek był kwaterą gen. Chłopickiego w czasie Bitwy o Olszynkę Grochowską, również rozgrywała się tu akcja „Warszawianki” Stanisława Wyspiańskiego. Do 1914 często zmieniali się właściciele, a w 1915 umieszczono tu szkołę, gdzie uczyła i pisała Pola Gojawiczyńska. W 1918 umieszczono tam sierociniec Metodystów. W 1924 niszczący budynek postanowiono rozebrać, ale dzięki staraniu Towarzystwa Przyjaciół Grochowa budynek zachowano i sprzedano politykowi Andrzejowi Wierzbickiemu, który był jego właścicielem w latach 1925-39. On to wyremontował dom w 1925-7 wg proj. Maksymiliana Goldberga i Zdzisława Kalinowskiego. Prawdopodobnie legenda o Chłopickim wymyślona została na potrzeby ratowania domku, bo nie mógł on istnieć w czasach bitwy. Wierzbicki ozdabiał go nawiązując do legendy listopadowej; w północnej ścianie umieścił nawet kule armatnie. W czasie wojny został uszkodzony, odrestaurowany w 1956. Od 1974 mieści się tu Państwowa Szkoła Muzyczna I st. im. Juliusza Zarębskiego w Warszawie.

nr 80/82: **drewniany krzyż**. Niegdyś stał tu dom jednorodzinny, do dziś pozostały ruiny piwnicy.

Nr 92: **Blok mieszkalny MSM Nasza Chata**. Powstał w 1998-9 wg proj. Krystyny i Krzysztofa Tryboń, Jarosława i Heleny Lebedzińskich i Roberta Ogrodnika. Mieszczą się tu 23 mieszkania i 2 sklepy.

Nr 128: **Apteka Roberta Żłobikowskiego**. Pierwsza apteka na Grochowie, założona przez farmaceutę i społecznika, który przyjechał na Grochów porobić zdjęcia z powstania listopadowego. Namówiony przez TPG założył aptekę, która była wydarzeniem tak daleko od śródmieścia. Działa ona do dziś.

Nr 129: **Kamienica**. Przedwojenna. Na parterze znajdowała się wówczas **wędliniarnia Aleksandra Hammera**. Właściciel mieszkał przy ul. Grochowskiej 21, miał sieć cenionych sklepów w najbardziej atrakcyjnych punktach miasta (ul. Bagatela 14, ul. Marszałkowska 151, ul. Mickiewicza 27, ul. Francuska 27 oraz ul. Zajęczka 2).

Nr 139: Przed wojną mieścił się tu **XVII Komisariat Policji**. W czasie przewrotu majowego budynek stanowił kwaterę Piłsudskiego.

Nr 149/151: **Lidl Grochowska**. Powstał na przedwojennym gospodarstwie Witolda Zajdla. Po wojnie Bierut zabrał dekretem ziemię, którą pod koniec lat '90 odzyskała córka Zajdla. Sprzedała ziemię pod budowę sklepu. Wbrew protestom mieszkańców wycięto stare drzewa i postawiono pawilon sklepowy.

Nr 170: **Blok osiedla Garwolińska**. Powstał w 1963-4 wg proj. Witolda Czerskiego, Jerzego Oboeskiego i T. Chełmickiego. Wicemistrz Warszawy 1964.

Nr 171b: **Urząd Pracy m.st. Warszawy**.

Nr 175-179: **Bloki osiedla Grochowska**. Powstały w latach '80 XX w. wg proj. Jerzego Kumelowskiego wzdłuż Grochowskiej, między Wiatraczną a Garwolińską.

Nr 178-202: **Bloki osiedla Kobielska**. Powstały pod koniec lat '80 XX w. wg proj. Jerzego Kumelowskiego.

Nr 194\196: **Dom Zakładu Wychowawczego Braci Albertów**. Powstał w 1931-4 wg proj. Stefana Szyllera. Trafiali tu chłopcy z marginesu, sieroty i bezdomni. Dawano im dach nad głową, jedzenie,

uczono krawiectwa, szewstwa, kamasznictwa, ogrodnictwa, drukarstwa i intrologatorstwa. Z tyłu był ogród, dziś stoją na min bloki. Przebywało tu do 150 dzieci. Jeszcze do pocz. XXI w. działał tu Szkolny Ośrodek Socjoterapii, ale obecnie jest to **Dom Słowa Bożego im. ks. Biskupa Kazimierza Romaniuka**. Odnowiony w 2004 roku wg projektu Adama Wagnera.

Figura Matki Boskiej Niepokalanej.

Nr 207: **Uniwersam Grochów**. Powstał w 1977 na wzór zachodnich domów handlowych. Umieszczono tu na 3 piętrach megasam z artykułami spożywczymi, bar szybkiej obsługi, oddziały NBP i PKO, pralnię, punkt usług fotograficznych "Polifoto", "Prednomu", "Toto-Lotka", kiosku "Ruchu", sklep "Warmetu" oraz kwiaciarnię. Na 1 piętrze znalazł się megasam z artykułami przemysłowymi, kawiarnia z dyskoteką, restauracja z barem i salą bankietową, punkt usług zegarmistrzowskich, dział odszkodowań samochodowych PZU, spółdzielnia krawiecko-kuśnierska oraz salon fryzjerski z biosauną. W kondygnacji podziemnej znalazły się magazyny i urządzenia techniczne (m.in. agregaty klimatyzacyjno-wentylacyjne, chłodnicze, stacja uzdatniania wody itp.). Budynek jest w złym stanie z uwagi na kiepskie materiały użyte przy budowie. Na razie wyremontowano jedynie fontannę. W planie jest wyburzenie budynku i postawienie nowego.

Bazar. Rozpoczął działalność na pocz. lat '90 XX w.

Nr 215: **Kamienica**. Kamienica znana z peerelowskiej reklamy "Poldrobiu". Ową reklamą była charakterystyczna połówka jajka wmontowana we wschodnią ścianę budynku. Mierzyła prawie metr długości i znajdowała się na żółtym, okrągłym tle. Od początku lat 60-tych przykuwała uwagę wszystkich przechodzących przez Rondo Wiatraczna. Niestety, podczas termoizolacji domu w 2010 roku została zniszczona - wykonane najprawdopodobniej z żywicy, przytwierdzone do ściany zaledwie trzema śrubami, po prostu się potłukło...

Nr 224: **Piekarnia Teodora Reicherta**. Powstała w 1920 i była to najlepsza grochowska piekarnia. Reichert sprowadzał mąkę z Marymontu i w czasie wojny przekazywał pieczywo za darmo dla biednych. Reichert był traktowany przez hitlerowców jako 'zajadły Polak', nie chciał podpisać volkslisty i pomagał konspiracji. Tajna Rada Rzemiosła powierzyła mu część dokumentów na przechowanie: a były to m.in. przywileje cechu piekarzy nadane przez Zygmunta Augusta, Władysława IV i Jana Kazimierza. 25.05.1944 Reichert zginął w wybuchu bomby, ale papiery ocalały. Po wojnie zakład przejęło Społem, obecnie jest to sklep piekarni Lubelskiej. Spadkobiercy prowadzą walkę o zwrot budynku.

Nr 233: **Kamienica Baliszewskich**. Powstała w 1934-6 wg proj. M. Wasilewskiego. na wysokości kamienicy: **krzyż** przy ulicy.

Bloki osiedla Grochów II. Powstawały pod koniec lat '40 XX w. wg proj. Jana Klewina i Zbigniewa Pawlaka. Między Wiatraczną a Terespolską.

Nr 244a: **Blok mieszkalny**. Powstał jako plomba między starymi kamienicami w 1994 wg proj. Tadeusza Szumielewicz, Marka Martensa i Lecha Kordowicza. Architekci czerpali z architektury przedwojennych grochowskich kamienic.

Nr 246: **Kamienica Sobańskiego i Raczyńskiego**. Powstała w 1933-4 dla hrabiów Feliksa Sobańskiego i Wacława Raczyńskiego.

róg ul. Międzyborskiej: **krzyż przydrożny**.

Nr 259a: **Klub Pracy OPS Praga Południe**.

Pomnik Budowy Szosy Brzeskiej. Pomnik odsłonięto 21.05.1825, a wykonany został przez Pawła Malińskiego. Żeliwna kolumna ma 14 m wysokości. Powstał dla upamiętnienia budowniczych Szosy Warszawa - Brześć, liczącego 190 km, zbudowanego w ciągu 4 lat, do 1823 za 4.000.000 zł. Drugi taki sam stoi w Terespolu. Pomnik powstał z inicjatywy Stanisława Staszica, a wzorem dla niego miał być niezrealizowany pomnik Legionów Polskich Sebastiana Sierakowskiego. Generalna Dyrekcja Dróg i Mostów zleciła wykonanie proj. prof. Malińskiemu. Umieścił on na powierzchni obelisku 9 płyt z płaskorzeźbami. Na trzech są wizerunki miast Warszawy, Siedlec i Brześcia, a na pozostałych przedstawiono robotników przy budowie drogi i jej poszczególne etapy. Pomnik odlano w Samsonowie, a kamień węgielny wmurował 21.05.1825 Stanisław Staszic. 25.02.1831, w czasie Bitwy Grochowskiej pod pomnikiem mieścił się lazaret i punkt opatrunkowy, a także rozlokował się tu sztab gen. Michała Radziwiłła. W fundamentach zamurowano skrzynię z dokumentacją techniczną, 30 monetami i 10 medalami z różnych okresów. W 1896 pracownia H. Zielezińskiego wyremontowała obelisk. Podczas remontu Grochowskiej w 1962-4 pomnik rozebrano, odrestaurowano i odsunięto nieco od ulicy. W 1984-5 Instytut Mechaniki Precyzyjnej pokrył pomnik cynkiem, przez co kolor zmienił się z brunatnego na czarny. Dziś na obelisku brak jednej z tablic: zawierała ona napis *Nakładem Narodowym z glazu ubita MDCCC XXIII Za Aleksandra i Ces. S. Ross. Króla Polski*. Po renowacji IMP tablicę odnaleziono w kaplicy pałacu Christianich w Orońsku, ale napis spowodował, że nie umieszczono jej z powrotem.

Nr 263: **Kamienica pod św. Ekspedytom.** Powstała w 1935-6 wg proj. Henryka Barucha dla Abrahama Rubinsztajna. Na fasadzie rzeźba rzymskiego żołnierza, w dłoniach którego widać krzyż i palmę, a nogą deptającego kruka, umieszczona przez żydowskiego kamienicznika. Św. Ekspedyt poniósł męczeńską śmierć w 303 r. i z jest patronem żeglarzy, handlowców, studentów i egzaminatorów, opiekunem spraw pilnych. Dlatego depta kruka kraczącego po łacinie *cras, tzn. jutro*, a na krzyżu wskazuje napis *hodie, tzn. dzisiaj*.

Nr272: **Instytut Weterynaryjny.** Powstał w 1899-1900 wg proj. Władimira Pokrowskiego. Zadaniem instytutu było badanie bydła z licznych praskich targowisk. W latach 1886-8 studiował w Instytucie (kiedy jeszcze mieścił się na Smolnej) Stefan Żeromski, ale musiał przerwać studia i zacząć pracować. W 1918 założono tu Studium Weterynaryjne przy Wydziale Lekarskim UW, a w 1927 powstał osobny Wydział Weterynarii UW. W 1952 wydział został przejęty przez SGGW. W 2005 szkoła przeniosła się na Ursynów, a budynki sprzedała. Dziś ma to swoją siedzibę **Sinfonia Varsovia** - polska orkiestra symfoniczna powstała w 1984 roku w Warszawie w oparciu o Polską Orkiestrę Kameralną.

Nr 274: **Ratusz Dzielnicy Praga Południe.**

Syrenka. Pierwotnie stała przed kinem Sawa w 1973, wykonana przez Jerzego Chojnackiego. W 1990 została zniszczona i leżała jakiś czas pod drzewem. Obecnie ją odrestaurowano i postawiono ją tu.

Nr 301\305: **Zakłady Perun.** Firma powstała w 1910 jako L'Air Liquide, ale po połączeniu z firmą Perun z Petersburga przyjęła obecną nazwę. Była to pierwsza w Polsce wytwórnia tlenu i sprzętu spawalniczego.

Nr 304: **Blok mieszkalny Spółdzielni Beta.** Powstał w 200? wg proj. firmy Wadeco. Budynek wyglądem marynistycznym nawiązuje do epoki międzywojennej.

Nr 306\308: **Państwowe Zakłady Lotnicze.** Przed wojną mieściły się tu zakłady elektrotechniczne Bracia Borkowscy. Pracowało tu wówczas nawet to 1000 osób.

Nr 307: **Zakład wulkaniczny.**

Skwer na przeciw wylotu ul. Rybnej. W XIX w. mieścił się tu cmentarz starowierców, chowano tu rodziny rosyjskich kupców, konserwatywnych wyznawców prawosławia: zwano ich staroobrzędowcami lub raskolnikami. Pogrzebani tu zostali również kirasjerzy rosyjscy, polegli w 1831. Na pocz. XX zaprzestano pochówków, bo cmentarz był za mały. W 1965-6 cmentarz zlikwidowano wraz z murem i ciasno ułożonymi nagrobkami w kształcie kamiennych trumien na wysokich katafalkach. Trumny przewieziono na cmentarz prawosławny na Woli.

Nr 309\317: **Bloki osiedla MSW**. Powstały w 1950 dla pracowników MSW. Mają po 3 piętra z pawilonem socjalnym, w którym dziś działa przedszkole. Osiedle nazywano ubeckim.

Przedszkole nr 166. Parterowy budynek ma kubaturę 753 m² i duży ogród.

Nr 314: **Dworek**. Powstał ok. 1850 roku (wg niektórych historyków pół wieku później). Słabo widoczny od strony ulicy (otoczony murem), piętrowy, z łamanym naczółkowym dachem i szarym tynkiem. Był jednym z najstarszych budynków w tej części miasta. W okresie międzywojennym znajdowała się tu siedziba administracji Zakładów Mechanicznych inż. Stefana Twardowskiego, specjalizujących się w produkcji pomp. W 1951 zakład upaństwowiono i wewnątrz dworku przebudowano dla potrzeb biurowych. Wpisany do rejestru zabytków, przypadkiem został wykreślony w 2004 roku. Na przełomie III i IV 2012 roku zburzony przez współwłaściciela, który odzyskał go kilka lat wcześniej.

Nr 316\318: **Budynek Polskich Zakładów Optycznych**. Zakłady ruszyły w 1921 jako H. Kolberg i Ska, w 1931 zakład nosi dzisiejszą nazwę. Do wojny produkowano tu aparaturę optyczną, także wojskową. Budynek powstał w 1939 z żelbetowym szkieletem i szklanymi ścianami. Jawił się wówczas jako bardzo nowoczesny. W czasie II wojny częściowo zniszczony, choć hitlerowcy kontynuowali produkcję pod zarządem firmy ZEISS. Działały tu również organizacje podziemne. Odbudowany po wojnie. Produkowano tu mikroskopy szkolne. rozpoczęto produkcję unikalnych konstrukcji chronionych patentami np. mikroskopy polaryzacyjno - interferencyjne, kontrasty fazowe i amplitudowe, produkcję urządzeń laserowych i pomiarowych urządzeń optyczno - elektronicznych. PZO eksportowało mikroskopy, instrumenty geodezyjne i urządzenia fotooptyczne na rynki zachodnie i do krajów RWPG. Zajmowały pierwsze miejsce w Europie w produkcji sprzętu fotooptycznego. Przy PZO istniały szkoły przyzakładowe: zasadnicza i technikum, Miała obiekt sportowy z torem kolarskim (dziś doszczętnie zdewastowany) w Warszawie, wykorzystywany przez Robotniczy Klub Sportowy „Orzeł” przy PZO. Obecnie budynek został zaadaptowany na obiekt ze sklepami, biurami, klubami, mieszkaniami wg proj. Stanisława Fiszera.

Nr 326: **Kamienica Spółdzielni Budowlano-Mieszkaniowej Chata**. Powstała dla pracowników POCISKU w poł. lat '20 XX w. Nad bramą znajduje się niewielka plakietka z Jezusem, umieszczona podczas budowy budynku. W czasach komunizmu planowano puścić tędy al. Tysiąclecia, ale projekt nie doszedł do skutku i kamienica przetrwała.

Nr 339: **Miejski Ośrodek Zdrowia**. Powstał w 1930 dzięki Towarzystwu Przyjaciół Grochowa i mieścił tu Miejską Stację Higieny Zapobiegawczej im. Józefa Pollaka. Mieściły się tu gabinety lekarskie, laboratoria i łaźnia. Leczone tu gruźlicę, a nawet malarię. Pierwszym kierownikiem ośrodka został wyedukowany w USA na koszt państwa dr Józef Lubczyński. TPG cały czas pomagało ośrodkowi. Kiedy nie stać było MSHZ na dobry mikroskop, TPG wydebiło z MSW 1000 zł na zakup mikroskopu, i, aby ominąć skomplikowane procedury, „wypożyczało” sprzęt ośrodkowi.

Nr 341: **Państwowa Wytwórnia Aparatów Telefonicznych i Telegraficznych**. Budynki wzniesiono w 1930-1 wg proj. Romualda Millera.

Nr 342: **Kamienica Korszanowskiego**. Powstała na pocz. XX w. (niektórzy historycy podają nawet rok 1867) dla Andrzeja Korszanowskiego na miejscu pierwszego na Kamionku murowanego domu

Pancerów z lat '40 XIX w. Jest to obecnie najstarsza zachowana kamienica przy Grochowskiej, wpisana w 1975 roku do rejestru zabytków.

Nr 344: **Kamienica**. Powstała w latach '20 XX w.

Nr 346\348: **LXXII Liceum Ogólnokształcące im. Jakuba Jasińskiego**. Liceum kontynuuje tradycje IV Miejskiego gimnazjum i Liceum im. Jasińskiego, działającego w latach 1921-50, zamkniętego przez władze komunistyczne. W 1992 szkoła otrzymała patrona.

Teatr Parabuch. Powstał w 1984, obsadę rekrutując ze środowiska kolejarskiego. Założycielami teatru byli Ryszard Jakubisiak, Agnieszka Puchała, Piotr Wawer, Paweł Kantorek i Andrzej Puchała. Nazwa wzięła się również z tematu, bo od wiersza Tuwima „Lokomotywa”. Przez zespół przewinęło się ponad 100 osób, niektóre z nich zostały zawodowymi aktorami. Teatr prezentuje głównie komedie, był wielokrotnie nagradzany na różnych festiwalach.

Nr 354: **Kamienica Fabryki Gilz „Dzwon”**. Powstała w 1924 dla zakładu Hilarego Jeżewskiego, budowniczo wie na jej frontonie umieścili medalion z wizerunkiem Matki Boskiej, aby chronić wszystkich związanych z tym domem. Jeszcze w 1937 zakład miał adres Grochowska 1. Pracowało tu ok. 40 osób, produkowano tygodniowo 7.000.000 gilz. Dziś działa tu **Galeria Smaków**. W 1975 roku budynek został wpisany do rejestru zabytków.

Nr 365: **Kościół Matki Boskiej Zwycięskiej**. W średniowieczu stał tu kościół wsi Kamion, w którym mieściła się cudowna figura MB Kamionkowskiej; wokół mieścił się cmentarz parafialny. W 1656 Szwedzi zniszczyli drewniany kościół, ale w latach 1656-1750 funkcję kościoła przejęła kaplica cmentarna, którą w końcu rozebrano. Od 1912 msze odprawiano w specjalnie zaadaptowanej kostnicy. Rozbudowy dokonali sami mieszkańcy wobec sprzeciwu władz.

Dzięki staraniom ks. Franciszka Garncarka, obecny kościół powstał w latach 1928-33 wg proj. Konstantego Jakimowicza jako wotum dziękczynne za zwycięstwo w 1920 nad bolszewikami. Z projektu Jakimowicza nie zrealizowano budowy wysokiej dzwonnicy oraz kruczków, które miały łączyć kościół, plebanie oraz dzwonnice. 15.08.1931 odprawiono tu pierwszą mszę. W czasie II wojny światowej kościół nie został wysadzony dzięki postawie proboszcza Eugeniusza Dąbrowskiego.

Wewnątrz, w nawie północnej, mieści się tryptyk z 1492 ze szkoły włoskiej i obraz *św. Kazimierza Królewicza* z XVII w. W kaplicy MB Częstochowskiej wisi obraz MB Bernardyńskiej z XVIII w., uważany niegdyś za cudowny, zwany obrazem konfederatów barskich, którego właścicielem był ks. Marek Karmelita. Obraz *św. Kazimierza Królewicza*. Ołtarze, ambonę i ławki projektował Józef Trenarowski. Obrazy Jana Styki *Ukrzyżowanie*, *Złożenie do grobu*, *Zmartwychwstanie*. W oknach prezbiterium witraże Haliny Cieślińskiej-Brzeskiej przedstawiające zwycięstwo Maryi w historii polskiego kościoła. Ciekawy jest również tryptyk Bronisława Wiśniewskiego z 1935 w ołtarzu głównym z MB Zwycięską, *św. Stanisławem Kostką* i *św. Andrzejem Bobolą*. Poza nimi sceny z 1920, Madonę adoruje na kolanach Achilles Ratti (Pius XI), dalej ks. Skorupka w chwili śmierci. Tryptyk ufundowała rodzina Nałęcz-Cichockich. W okresie PRL sceny z tryptyku zasłonięto deskami. W czasie budowy kościoła większość grobów uległa zniszczeniu: szczątki zmarłych umieszczono w krypcie pod wielkim ołtarzem.

Na fasadzie herb papieża Piusa XI.

Cmentarz. Założony w XIII w., czynny do 1887. Chowano tu parafian z parafii Kamion, Grochów, Targowe Wielkie, Targówek, Praga, Bródno, Kawęczyn i Skaryszew. Obecnie jest tu ok. 50 nagrobków, najstarszy z 1842. Spoczywają tu ofiary potopu szwedzkiego i obu wojen. Po otwarciu cmentarza Bródnowskiego przestano tu chować zmarłych. Część grobów zlikwidowano w czasie budowy obecnego kościoła. Staraniem bp Zbigniewa Kraszewskiego w 1970 przywrócono cmentarzowi rangę zabytku. Zrekonstruowano nekropolię wg proj. Lecha Dunina, przywrócono

ponad 50 pomników.

grób gen. Jakuba Jasińskiego; bohater powstania kościuszkowskiego.

grób gen. Tadeusza Korsaka;

grób rodziny Skorynów.

Obelisk. Postawiony w 1981 przez ks. Zbigniewa Kraszewskiego jest napis: *Miejsce na którym stoisz, ziemią świętą jest.* Tablica pod spodem mówi: *Pamięci poległych i zmarłych na tym cmentarzu kamionkowskim od 1000 lat pogrzebanych Polaków, Szwedów, Rosjan, Żydów, Francuzów, Litwinów, Kozaków, Tatarów i innych.*

Dzwonnica. Drewniana z 1817, w której są dwa stare dzwony, jeden z datą 1722.

Pomnik Poległych i Zmarłych. Wykonany w 1981 przez Lecha Dunina obelisk z kamienną tablicą z napisem: *Miejsce na którym stoisz, ziemią świętą jest. W J 3,5 Pamięci poległych i zmarłych na tym Cmentarzu Kamionkowskim od 1000 lat pogrzebanych: Polaków, Szwedów, Rosjan, Niemców, Żydów, Francuzów, Litwinów, Kozaków, Tatarów i innych. Pomnik ten ufundował ksiądz proboszcz biskup Zbigniew Józef Kraszewski i parafianie tutejsi AD 1981.* Na drugiej, metalowej tablicy, wykonanej przez B. Różyckiego, umieszczono płaskorzeźbę orła i MB Częstochowską napis: *W starym kościółku na Kamionku - w drodze na front - odprawił swą ostatnią mszę Św. ksiądz Ignacy Skorupka kapelan 236 Pułku Piechoty Armii Ochotniczej poległ 14 sierpnia 1920 pod Ossowem. Cześć jego pamięci. W 70 rocznicę Bitwy Warszawskiej zwanej „Cudem Nad Wisłą” PZO i TPW. 15 sierpnia 1990.*

Pomnik Katyński. Pomnik, w charakterze grobu, miał stanąć w Dolince katyńskiej na Powązkach w 1983 pod warunkiem umieszczenia nań napisu *Polskim żołnierzom, zamordowanym przez faszystów hitlerowskich w Katyniu.* Autorzy, Adam Myjak i Janusz Pastwa, nie chcieli się zgodzić i pomnik leżał kilka lat na Woli w magazynie. Na pocz. lat '90 pomnik postawiono samowolnie przy kościele. Napis na nim głosi: *Żołnierzom polskim spoczywającym w ziemi katyńskiej.*
